

УДК 378.14

**МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ШКОЛІ І ВНЗ
(ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ МУЗЕЮ НАРОДНОЇ АРТИСТКИ УКРАЇНИ, ГЕРОЯ
УКРАЇНИ РАЇСИ КИРИЧЕНКО)**

Кудряшов Г.О., Тягло Є.І.

*Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

У статті розкриваються особливості музейної комунікації як засобу посилення національного компонента виховного процесу у школі і ВНЗ. У цьому контексті розглядається культурологічне значення музею народної артистки України, Героя України Раїси Кириченко, що входить до музейного комплексу Полтавського державного педагогічного університету – просвітницького закладу, який засобами музейної комунікації намагається вирішити проблему збереження національної історичної пам'яті. Музей Раїси Кириченко розглядається як своєрідна інформаційна система, що залучає підростаюче покоління до вічних духовних цінностей минулого й сьогодення.

Ключові слова: музей, музейна комунікація, національний компонент виховного процесу, національна школа, модель сучасного освітнього процесу, музей Раїси Кириченко, експозиція, інформаційна система, національна пам'ять, експонат, канал інформації

До найактуальніших завдань сучасного українського суспільства і молодій українській державі належить формування національної історичної пам'яті. Ефективним способом вирішення цього завдання є розширення доступу до накопичених упродовж сторіч величезних духовних багатств, втілених у пам'ятках культури, збирати й зберігати які покликані архівні та музейні установи. Сьогодні спостерігається цілком об'єктивний процес зростання ролі музеїв у громадському житті країни. Сучасне трактування культурологічного значення музею по-новому висвітило такі його аспекти, як відповідальність за збереження та популяризацію культурної спадщини, можливість віддзеркалення історії музейними засобами, взаємовідносини музеезнавства з профільними науками [4].

Серед особливостей виховного процесу на сучасному етапі важливе місце посідає посилення українського національного компонента: розширення національної історії, історико-краєзнавчої роботи. Особливе місце в цьому переліку займає створення національних українських музеїв, кабінетів, інтер'єрів у школах і вузах. Наука за своєю суттю багатонаціональна. Проте будувати систему освіти і науки у відриві від національної культури неможливо [6]. Саме музей як своєрідна інформаційна система бере участь у формуванні національної самосвідомості.

У місті, де є вищий навчальний заклад, факторами культурного мікроклімату є бібліотека, театр, музей, картинна галерея. Найважливіша задача вищої освіти – передача, збереження, отримання й розвиток знань. Розвитку гуманізації сприяють такі фактори, як гуманітарна освіта в цілому, університетська система як поєднання різних факультетів та спеціальностей (звідси збільшується роль університетів як гуманітарних центрів в місті). Музейна комунікація у процесі гуманізації освіти сприяє при спогляданні експозиції вихованню патріотизму, краслюбства, громадянськості, гордості, сприйняттю прекрасного завдяки художньому оформленню залів музею тощо [9, с. 25]. Тому сьогодні теорія музейної комунікації розглядається як модель сучасного освітнього процесу [1, с. 420]. Але одне із завдань гуманізації не стільки споглядання, але й активна діяльність і творчість, які виявляються в різноманітних видах діяльності. Мета статті – розкриття особливості музейної комунікації як засобу посилення національного компонента виховного процесу у школі і виш.

Постанова проблеми. Ми послуговуємося терміном „музей”, під яким розуміємо культурно-освітній та науково-дослідний заклад, що здійснює поряд із комплектуванням, обліком, зберіганням та вивченням популяризацію певних пам’яток історії та культури [8, с. 698]. Канадський музеєзнавець Д. Камерон – автор терміна „музейна комунікація” – розглядає музей як комунікаційну систему, що включає в себе канали візуальної та вербальної інформації [1, с. 422]. Основними напрямками музейної діяльності є культурно-освітня, науково-дослідна діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам’яткоохоронна робота.

Експозиція музею, що є основним засобом музейної комунікації, для побудови якої варто використати такі методи показу, як систематичний, комплексно-тематичний та ансамблевий, покликана показати історію розвитку світової культури з часу виникнення людства до сучасності, але особливу увагу зосередити на українській культурі та її співвідношення із світовими тенденціями культурного розвитку [10, с. 44].

Зважаючи на основні завдання вузівського музею культурологічного напрямку, особливості змісту низки культурологічних дисциплін, можливо виділити, насамперед, такі способи навчальної діяльності:

- вивчення основ експозиційної роботи (методика розробки та організація експозиції);
- практика підготовки та методика проведення екскурсій;
- використання різноманітних форм науково-освітньої роботи музеїв;
- дослідження музейних форм комунікації, характеру використання музейних засобів в передачі та сприйнятті інформації з точки зору педагогіки.

Ідея створення музею народної артистки України, лауреата Національної премії імені Т. Г. Шевченка, повного кавалера орденів княгині Ольги, кавалера ордена Миколи Чудотворця „За примноження добра на землі”, першого лауреата премії „Осіньне золото” імені Д. О. Луценка, Героя України Раїси Панасівни Кириченко з’явилася на першому в Україні вечорі пам’яті Раїси Кириченко „Любове ніжна моя, не відлітай...”, який було проведено в Полтавському державному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка 16 березня 2005 року. Ініціатива ректора університету, академіка АПН України, голови Полтавського обласного відділення Українського фонду культури Володимира Паценка була підтримана, і 9 лютого 2006 року, у річницю по смерті Березині української пісні, у Полтавському педагогічному університеті відчинив свої двері музей Раїси Кириченко.

Відтворення життя і творчості Раїси Кириченко в експонатах музейної кімнати сприяє активізації виховної діяльності, розвитку пізнавальних інтересів майбутніх учителів, залученню молодих педагогів до вічних духовних цінностей минулого і сьогодення. Музей допомагає виконувати завдання, що стоять сьогодні перед системою вищої гуманітарної освіти, і зокрема завдання формування національної самосвідомості студентів. Педагогічні кадри визначають рівень освіти і науки в країні, а вони, у свою чергу, її цивілізаційне обличчя [7, с. 5].

Музейна експозиція, розрахована на широке коло відвідувачів, має стати своєрідним центром вивчення творчості видатної полтавки, а також сприятиме збереженню української національної пісенної спадщини, залишеної Раїсою Кириченко.

Створення музейного комплексу в Полтавському державному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка активно сприяє духовному відродженню, формуванню національної свідомості студентської молоді. Музей Раїси Кириченко, залучення студентів до активної участі в його роботі є важливим засобом розвитку їх національної свідомості і є значним внеском у підготовку їх до розбудови національної школи в Україні. Адже формування майбутніх громадян незалежної України висуває новий комплекс вимог до вчителя, до результатів його педагогічної діяльності.

За класифікацією профільності музею Раїси Кириченко в Полтавському державному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка віднесемо до меморіальних, що містить тематичну систематичну музейну колекцію.

Предметний світ меморіальності музею дає багаті можливості відвідувачам уявити собі незвичайну особистість, творчу діяльність Раїси Панасівни Кириченко. Архівний фонд музею винятково цінний, визначний та різноманітний. Рамки нашої роботи не дозволяють дати повну його характеристику. Зазначимо лише про його склад. Це фотодокументи, особисті речі співачки, її концертна сукня, багаті музичний фонд та відеотека. Меморіальна експозиція розповідає про її високий професіоналізм, особливий світ її духовності, про інтелігентність усієї атмосфери навколо родини Раїси та Миколи Кириченків. Розповідь ведеться на історичному тлі часового проміжку XX-XXI століть. У музеї три експозиційних відділи. Численні фотографії, особисті речі, документи відображають три періоди життя і творчості Березини української пісні: дитинство та юність, активна концертна діяльність і останні роки життя і творчості Раїси Кириченко.

Зазначимо деякі аспекти навчально-виховної функції музею Раїси Кириченко, адже вузівський музей має низку серйозних особливостей, свою специфіку. Однак поруч з іншими музеями він покликаний формувати особистість, здатну творчо сприймати навколишній світ. Музей працює в основному зі студентською аудиторією, орієнтований на її бажання. Робота з такою аудиторією достатньо складна, змушує весь час шукати нові особливі форми цієї роботи.

Основні процеси виховання в музеї ведуться на експозиції, тому експозиції і приділена особлива увага. Процес сприйняття відвідувачами музейної інформації розглядається як комунікативний акт, де колектив музею виступає в ролі комунікатора, а експозиція – каналу передачі інформації [1, с. 425]. Тому музейна експозиція є головним засобом музейної комунікації. Експозиція музею не існує без глядача. Враження у глядача складається у процесі ознайомлення з експозицією, і тут, безумовно, велике значення має естетичне сприйняття, оскільки вступає в силу необхідність естетичного виховання студента, розвиток його світу емоцій. Музейна експозиція повинна не тільки

інформувати у великому об'ємі, але й вражати це і вдале рішення кольору, неординарна подача, численні фотографії.

Музей уособлює національну пам'ять: відбувається формування культурного рівня, історичної свідомості. Поступово складаються форми роботи музею (по мірі необхідності та можливості). Проте основний напрямок його діяльності – науково-просвітницький – визначився з моменту відкриття музею. За зразок можна взяти такий різновид діяльності музею, як творчі зустрічі. Їх тематика широка й різнобічна. Вона складається поступово, визначаючи і цикли. Перший та незмінний – цикл зустрічей, присвячений власне Раїсі Кириченко. У планах – інші цикли, присвячені людям, які оточували Раїсу Панасівну. Об'єднуючи відвідувачів, зацікавлених тематикою музею, вони сприяють розширенню та поглибленню їх знань.

Традиційною формою просвітницької діяльності музею є робота з відвідувачами у всьому її різноманітті: групові екскурсії, індивідуальні екскурсії, бесіди та консультації. Серед відвідувачів музею – студенти та учнівська молодь навчальних закладів Полтави та області, творча інтелігенція, гості з багатьох куточків України. За даними книги відгуків, що ведеться із дня відкриття експозиції, музей відвідало понад 1000 людей.

Існують у музеї і такі форми роботи, які, поряд із відвідуванням музею студентами I курсу, здійснюють зв'язок із навчальною діяльністю. Так, наприклад, у музеї проводяться заняття з музезнавства, культурології, народознавства, фольклористики. Планується проходження на базі експозиції музейної практики студентами філологічного факультету. Багато уваги приділяється фіксації діяльності музею у формі фотоальбому творчих зустрічей, ведення книги відгуків. Ведеться робота зі створення бюлетенів, які б інформували громадськість про діяльність музею Раїси Кириченко.

Практикується розробка і проведення екскурсій в музеї студентами для першокурсників. Планується проведення екскурсій для абітурієнтів у дні відкритих дверей в університеті та в День знань як вступна лекція або кураторська година. Багато студентів працюють з експозицією музею, використовуючи матеріал для підготовки уроків з краєзнавства, культурології, проведення виховних заходів. Виходячи з виховання творчих здібностей, студенти, займаючись в міні-секції „Екскурсія по музею”, стають активними учасниками музейної діяльності. Можна сказати, що для студентів музей із перших днів перетворився на своєрідний навчально-виховний центр. У музеї проводяться семінарські та практичні заняття, консультації з курсових та дипломних робіт. Є графік навчальних екскурсій, що передбачають широке використання технічних засобів (наприклад, навчального телебачення).

За кілька місяців існування музею його фонди збагатилися новими дарчими надходженнями, серед яких музичні та поетичні збірки композиторів і поетів, яким доводилося співпрацювати з Раїсою Кириченко. Ці видання в подальшому складуть меморіальну бібліотеку музею.

Співпраця з Полтавським інститутом післядипломної освіти педагогічних працівників (у рамках курсів підвищення кваліфікації вчителів-словесників ведеться робота на базі музею; на сьогодні музей відвідало понад 100 слухачів курсів) спонукає до розробки та створення навчально-методичного забезпечення для вчителів української мови та літератури, музики, предметів культурологічного циклу. Це матеріали для проведення уроків літератури рідного краю (зв'язок творчої діяльності Раїси Кириченко з пісняркою Марусею Чурай), виховних заходів та виховних годин (наприклад, із циклу „Народжені в Україні” або „Жінки-легенди”) тощо. Також триває робота щодо включення музею в регіональний туристичний маршрут. Отже, сьогодні музей Раїси

Кириченко в Полтавському педагогічному університеті намагається поступово стати важливою частиною сфери культури учнівської та студентської молоді.

Для реклами музею складено запрошення-проспекти, що розповсюджуються у середніх навчальних закладах, установах культури тощо. Робота музею неодноразово висвітлювалася на телебаченні, у республіканській пресі.

Ефективність музейної діяльності та соціальну значимість музею підвищують різноманітні види й форми просвітницької та виховної роботи. Базуючись на колекції та експозиції музею, ці заходи проводяться як для нестабільної кількості відвідувачів, так і для певної постійної аудиторії. Розширюючи функції музейної комунікації, вони сприяють популяризації музею, перетворюючи його на істинний та незамінний культурний центр.

Уся ця робота спрямована на збереження пам'яті нашого народу, на зміцнення зв'язків між поколіннями і як кінцева мета – на формування національно свідомого вчителя-словесника та народознавця, який буде не лише обізнаним із минулим своєї держави, але і братиме активну участь у продовженні традицій своїх пращурів.

Перший рік роботи музею Раїси Кириченко має сьогодні певний резонанс, що викликає велику зацікавленість музеєм, що власне і визначає його подальшу долю, засвідчивши, що музей Раїси Кириченко є нагальною необхідністю. Перед музеєм Раїси Кириченко відкриваються широкі перспективи. Уважасмо, що настійною сьогодні є потреба у створенні на базі музею Раїси Кириченко центру української пісні як осередку збереження й поширення української музичної культури, що буде дієвою формою залучення до світової музичної культури. Адже спілкування з музикою відкриває студентів величезний простір пізнання життя, що містить у собі ідеї, думки, емоції, почуття. Уплив музики на виховання молоді набув уже широкого визнання в педагогіці. Відомо, що без української народної пісні дитина ніколи повноцінно не оволодіє рідною мовою. Отже, музичне мистецтво, представлене в музеї Раїси Кириченко, буде займати (з іншими формами гуманізації професійної підготовки) одне з чільних місць у вихованні майбутніх працівників сфери освіти.

Висновки. Створення музеїв культурологічного профілю у вищих навчальних закладах України має велике значення. Вузівські музеї, на відміну від державних музеїв, надають можливості для студентів та магістрантів займатися творчою музейною справою. Тим самим у студентів виникає велика зацікавленість у проведенні наукових досліджень. Функціонування таких музеїв розширює ареал наукових та культурних контактів вузу. Музей стає своєрідним чинником посилення ролі вищого закладу освіти як навчально-виховного комплексу. Форми роботи музею залежать від багатьох чинників, серед яких важливе місце відводиться діяльності активу музею. Музейна робота є поштовхом до створення нових думок, пропозицій та проектів, засобом активізації громадської думки. Музей допомагає виконувати завдання, що стоять сьогодні перед системою вищої гуманітарної освіти, і зокрема завдання формування національної самосвідомості студентів. Музей Раїси Кириченко, що функціонує сьогодні у складі музейного комплексу Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, відповідаючи всім вищезазначеним вимогам та музейним стандартам, воістину є потужним засобом посилення національного компонента виховного процесу у школі і вузі.

Список літератури

1. Беззубова О. Теория музейной коммуникации как модель современного образовательного процесса // Коммуникация и образование: Сборник статей / Под ред. С. И. Дудника. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургское философское общество, 2004. – С. 418-427
2. Державна програма „Освіта”.
3. Закон України „Про загальну середню освіту”.
4. Закон України „Про музеї та музейну справу”.
5. Концепція національного виховання. – К., 1991.
6. Концепція розвитку загальної середньої освіти. Проект // Освіта України. -- № 33. – 2000. - 16 серпня.
7. Мовою музейних експонатів: Нариси про музеї, музейні кімнати, музейні аудиторії Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка – Полтава: ПДПУ, 2000.
8. Новий словник української мови. – К., Аконті, 1998. – Т. 2.
9. Пропаганда вузовської науки музейними засобами: Матеріали науково-практичної конференції. – Ськтывкар, 1989.
10. Становление и развитие вузовских музеев: Тезисы докладов. – Ськтывкар, 1992.

Кудряшов Г.О., Тягло Е.І. МУЗЕЙНАЯ КОММУНИКАЦИЯ КАК СРЕДСТВО УСИЛЕНИЯ УКРАИНСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ШКОЛЕ И ВУЗЕ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ МУЗЕЯ НАРОДНОЙ АРТИСТКИ УКРАИНЫ, ГЕРОЯ УКРАИНЫ РАИСЫ КИРИЧЕНКО)

В статье речь идет об особенностях музейной коммуникации как средства усиления национального компонента воспитательного процесса в школе и вузе. В этом контексте рассматривается культурологическое значение музея народной артистки Украины, Героя Украины Раисы Кириченко, который входит в музейный комплекс Полтавского государственного педагогического университета - образовательного учреждения, которое средствами музейной коммуникации пытается решить проблему сохранения национальной памяти. Музей Раисы Кириченко рассматривается как своеобразная информационная система, которая приближает подрастающее поколение к вечным духовным ценностям прошлого и настоящего.

Ключевые слова: музей, музейная коммуникация, национальный компонент воспитательного процесса, модель современного образовательного процесса, музей Раисы Кириченко, экспозиция, информационная система, национальная память, экспонат, канал информации

Kydryashov G.O., Tyaglo E.I. MUSEUM COMMUNICATION AS A WAY OF AMPLIFICATION OF UKRAINIAN NATIONAL COMPONENT OF EDUCATIONAL PROCESS IN SCHOOL AND HIGH SCHOOL (FROM EXPERIENCE OF MUSEUM OF PEOPLE'S ARTIST OF UKRAINE, HERO OF UKRAINE RAYISA KYRYCHENKO)

The article deals with specialities of museum communication as a way of amplification of Ukrainian national component of educational process in school and high school. In such context cultural-educational signification of Museum of People's artist of Ukraine, Hero of Ukraine Rayisa Kyrychenko as an original communicative system is analyzed.

Key words: museum, museum communication, Ukrainian national component of educational process, model of modern educational process, Museum of Rayisa Kyrychenko, exposition, communicative system, national memory, exhibit, channel of information

Поступила до редакції 26.02.2007 р.